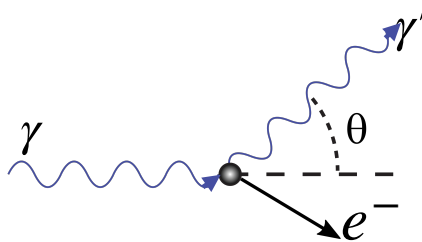

Tentamen i FUF050 Subatomär Fysik, F3

Tid:	2022-10-07 14:00 - 18:00
Tillåtna hjälpmedel:	Physics Handbook, Beta, Chalmersgodkänd räknare
Poäng:	Totalt 75 poäng, för betyg 3 krävs 40 poäng, för betyg 4 krävs 60 poäng, för betyg 5 krävs 80 poäng. Ev. poäng från inlämningar inkluderas. Motivera dina lösningar väl.
Examinator:	Andreas Ekström
Frågor:	Andreas Ekström (besök 15:00+17:00) (telefon: 0705-089198)
Rättningsgranskning:	Tid och plats annonseras på Canvas.

Tesen består av 6 st uppgifter, vissa med deluppgifter.

1. En foton med energi E_γ comptonspreds mot en fri elektron med massa m_e enligt figuren.

(I deluppgifterna har jag satt $c = 1$, du bör göra detsamma)

- a. Visa att den spridda fotonen har en energi

$$E'_\gamma = \frac{E_\gamma}{1 + \frac{E_\gamma}{m_e}(1 - \cos \theta)}.$$

(10 p.)

- b. Visa att man kan relatera den spridda elektronens kinetiska energi T'_e till E_γ enligt

$$T'_e = \frac{E_\gamma^2(1 - \cos \theta)}{m_e + E_\gamma(1 - \cos \theta)}.$$

(5 p.)

- c. En foton med energi $E_\gamma = 30$ keV comptonspreds $\theta = 30^\circ$ mot en elektron i vila. Vilken hastighet v'_e har den rekylerande elektronen? Svara i andelar av ljushastigheten c . (5 p.)
2. Vilka enprotontillstånd $n\ell_j$ med negativ paritet i skalmodellen kan ockuperas av exakt 12 st protoner. Ange enpartikelkvanttalen n (huvudkvanttal), j (kopplat spinn-bankvanttal) och ℓ (bankvanttal) för dessa tillstånd. Motivera ditt svar tydligt. (10 p.)

3. Isotopen ^{60}Cu kan produceras i reaktionen $p + ^{60}\text{Ni} \rightarrow ^{60}\text{Cu} + n$. Om protonerna i den inkommande strålen har den kinetiska energin 12 MeV, och strålmålet ^{60}Ni är fixerat i labbet, vilken excitationenergi har då compoundkärnan? Motivera ditt svar! (10 p.)
4. Bindningsenergi har varit ett centralt begrepp i kursen.
- a. Antag att du löser Schrödingerekvationen för atomkärnan ^4He och finner en grundtillståndensenergi $E_{gs} = -28.3$ MeV. Använd detta för att resonera dig fram till totala bindningsenergin för ^4He . (5 p.)
- b. För isotoper med $A \gtrsim 50$ kan vi kan approximera bindningsenergin per nukleon med

$$B/A = (9.402 - 7.7 \times 10^{-3}A) \text{ MeV}.$$

Använd detta, och a)-uppgiften, för att visa att α -sönderfall endast sker för tunga isotoper. (10 p.)

5. Vilka av följande reaktioner är tillåtna enligt kända bevaringslagar? Rita ett, och endast ett, Feynmandiagram i de fall reaktionen kan ske. (10 p.)
- a. $\mu^- \rightarrow e^- + \nu_\mu + \bar{\nu}_e$
- b. $\Lambda^0 \rightarrow \pi^+ + \pi^-$
- c. $\nu_e + n \rightarrow p + e^-$
- d. $\pi^0 \rightarrow \tau^+ + \tau^-$
- e. $e^+ + e^- \rightarrow \mu^+ + \mu^-$

6. En hadron är en sammansatt partikel bestående av bland annat kvarkar. Hadroner delas in i baryoner och mesoner.
- a. Vad definierar en baryon resp. en meson? Motivera dina svar tydligt. (2 p.)
- b. En Ω^- baryon innehåller tre stycken särkvarkar (sss) med totalt kopplat spin $J = \frac{3}{2}$, paritet $\pi = +$, och med totalt relativt banrörelsemängdsmoment $L = 0$. Motivera i detalj med hjälp av denna information varför vi behöver införa ett så kallat färgkvanttal för kvarkar. (3 p.)
- c. Antalet färger N_c i den starka kraften har påvisats experimentellt med hjälp av positron-elektron annihilering. Förhållandet R mellan tvärsnittet $\sigma(e^+ + e^- \rightarrow q_f + \bar{q}_f)$ för produktion av ett kvark-antikvark-par och tvärsnittet $\sigma(e^+ + e^- \rightarrow \mu^+ + \mu^-)$ för produktion av ett myon-antimyon-par ges av

$$R = \frac{\sigma(e^+ + e^- \rightarrow q_f + \bar{q}_f)}{\sigma(e^+ + e^- \rightarrow \mu^+ + \mu^-)} = N_c Q_f^2$$

där Q_f räknar antalet elektriska elementarladdningar (e) för en kvark med smak f . Antag att ett experiment är sådant att den totala energin i kollisionen mellan e^+ och e^- är mer än tillräcklig för att kunna bilda ett $b\bar{b}$ -par av kvarkar, men ej ett $t\bar{t}$ -par. Vilket numeriskt värde på R kan man förvänta sig i mätningen? (5 p.)

Lycka Till!

Lösningsskiss Tentamen i FUF050 Subatomär Fysik

2022-10-07

Naturliga enheter ($\hbar = c = 1$) om inget annat anges.

1. a. Sätt upp fyrrörelsemängder före och efter spridning i initiala elektronens koordinatsystem. Vi kan ignorera z -koordinaten av rumsdelen och anta att fotonen inkommer utmed x -axeln. Före spridning: $P_\gamma = (E_\gamma, E_\gamma, 0)$ och $P_e = (m_e, 0, 0)$. Efter spridning: $P'_\gamma = (E'_\gamma, E'_\gamma \cos \theta, E'_\gamma \sin \theta)$. Vi är inte specifikt intresserade av P'_e så behöver inte definiera denna.
Fyrrörelsemängdens bevarande ger $P'_e = P_\gamma + P_e - P'_\gamma$. Kvadrering av bägge led ger nu $m_e^2 = m_e^2 + 2(P_\gamma P_e - P_\gamma P'_\gamma - P_e P'_\gamma)$ där vi har utnyttjat $P_\gamma^2 = (P'_\gamma)^2 = 0$ och att $(P'_e)^2 = P_e^2 = m_e^2$. Elektronmassorna i kvadrat tar ut varandra, och vi har $P_\gamma P_e - P_\gamma P'_\gamma - P_e P'_\gamma = 0$, vilket vi kan evaluera med hjälp av skalärprodukten för fyrvektorer. Vi får $E_\gamma m_e - E_\gamma E'_\gamma + E_\gamma E'_\gamma \cos \theta - m_e E'_\gamma = 0$ vilket kan skrivas om till uttrycket i uppgiften.
- b. Energibevaring kräver $E_\gamma + E_e = E'_\gamma + E'_e$, där vi på samma sätt som i a)–uppgiften har primat energier efter spridning. Elektronenergin efter spridning kan skrivas $E'_e = m_e + T'_e$. Vi har alltså $T'_e = E_\gamma - E'_\gamma$. Vi kan utnyttja resultatet in a) för att skriva det sökta uttrycket i b)–uppgiften.
- c. Utnyttja svaret i b)–uppgiften för att räkna ut den kinetiska energin $T'_e = 0.23$ keV, vilket är mycket mindre än elektronens massa, och vi kan därför räkna klassiskt, dvs skriva $T'_e = \frac{1}{2} m_e (v'_e)^2$. Insättning ger $v'_e = 0.03c$
2. Ett enpartikeltillstånd i skalmodellen för atomkärnor identifieras via kvanttalen $n = 1, 2, 3, \dots$, $\ell = 0, 1, 2, \dots$ och j , där vi kopplar $\vec{j} = \vec{\ell} + \vec{s}$. Möjliga värden på z -komponenten av j -kvanttalet är $-j, -j + 1, \dots, j - 1, j$. *Degenerationen* för ett tillstånd med kvanttalet j ges därför av $2j + 1$. *Pariteten* för ett tillstånd bestäms av rumsdelen i vågfunktionen enligt $(-1)^\ell$. Tillstånd som kan innehålla exakt 12 protoner har därför kvanttalen $j = 11/2$ och $\ell = 6$ eller $\ell = 5$. Endast det sistnämnda har negativ paritet. Alltså kan alla tillstånd med $n = 1, 2, 3, \dots$, $j = 11/2$, och $\ell = 5$ ockuperas av exakt 12 protoner.
3. Vid reaktionen bildas compoundkärnan ${}^{61}\text{Cu}^*$. Sätt upp fyrrörelsemängderna: $P_p = (E_p, \vec{p}_p)$, $P_{\text{Ni}} = (m_{\text{Ni}}, 0)$, $P_{\text{Cu}^*} = P_p + P_{\text{Ni}}$, där vi utnyttjat bevaring av total fyrrörelsemängd samt antagit $c = 1$. Kvadrering ger skalären $m_{\text{Cu}^*}^2 = P_p^2 + P_{\text{Ni}}^2 + 2P_p P_{\text{Ni}} = m_p^2 + m_{\text{Ni}}^2 + 2 \underbrace{(m_p + T_p)}_{=E_p} m_{\text{Ni}}$.

Excitationsenergin för compoundkärnan ges av $m_{\text{Cu}^*} - m_{\text{Cu}}$, dvs

$$[m_p^2 + m_{\text{Ni}}^2 + 2(m_p + T_p)m_{\text{Ni}}]^{1/2} - m_{\text{Cu}}$$

Insättning av exakta kärnmassor $m_p = 1.007276u$, $m_{\text{Ni}} \approx M({}^{60}\text{Ni}) - 28m_e = 59.930789u - 28m_e$, $m_{\text{Cu}} \approx M({}^{61}\text{Cu}) - 29m_e = 60.933462u - 29m_e$ ger 16.6 MeV excitationenergi för compoundkärnan. Beräkning med atomära massor och-eller icke-relativistiskt (med motivering $T_p \ll m_p$) är OK.

4. a. Grundtillståndenergin är negativ för ett bundet system. Denna lägsta energi är räknad från tröskeln där systemet ej längre är bundet, och motsvarande energiskillnad ges av bindingsenergin. Alltså, $B = -E_{\text{gs}}$.

- b. Enligt det förenklade uttrycket i uppgiften blir den totala bindningsenergin för ett A-nukleonsystem $B = 9.402A - 7.7 \times 10^{-3}A^2$ MeV. Alfasönderfall kan ske om $B(A, Z) < B(A - 4, Z - 2) + B(\alpha)$, vilket ger $A > 153$.
5. Tillåtna reaktioner och sönderfall är (a) (c) (e). Se kursboken för diagram. (b) bevarar ej baryontal och (d) bevarar inte energi.
6. se kursbok.